

УДК 343.132

А. А. Саковський
кандидат юридичних наук, директор
Навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ТА ІНШИМИ СЛУЖБАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НА ЕТАПІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ФАКТІВ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ АВТОМОТОТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Ефективність розкриття і розслідування злочинів значною мірою залежать від злагодженості оперативних і слідчих підрозділів.

Ця проблема є однією з нагальних, що стоять перед правоохоронними органами нашої держави. Ефективність боротьби зі злочинністю значною мірою залежить від згуртованості правоохоронних органів і зближення різних напрямів їх функціонування. Перш за все, це стосується оперативно-розшукової та слідчої діяльності. Адже проблеми, що виникають під час взаємодії оперативно-розшукових і слідчих підрозділів, є однією з причин недостатнього виявлення, розкриття та розслідування злочинів [1].

Проблеми взаємодії оперативного працівника та слідчого постійно привертають увагу вчених, а саме таких як Р.С. Белкін, О.М. Джужа, Д.Й. Никифорчук, В.М. Гринчак, А.Ф. Волобуєв, П.Д. Біленчук, Н.А. Бурнаєв, В.Г. Калужний, В.Ф. Статкус, А.Г. Філіпов, Ю.І. Шостак, Н.П. Яблоков, та інших.

У криміналістиці під взаємодією слідчого і оперативного працівника розуміється узгоджена за місцем, часом, цілями, завданнями, силами, засобами і методами спільна діяльність, основана на законі та інших підзаконних актах, спрямована на успішне запобігання, розкриття і розслідування злочинів.

Колектив авторів – Р.С. Белкін, В.Г. Коломацький, А.Г. Філіпов – визначає взаємодію як створену на основі законодавчих актів спільну, узгоджену, заплановану діяльність слідчого з працівниками оперативних та експертно-криміналістичних служб органів внутрішніх справ, що базується на властивих їй принципах і знаннях можливостей один одного, та здійснювану з метою успішного розкриття, розслідування і запобігання злочинам [2, с. 253].

Н.П. Яблоков під взаємодією слідчих з оперативно-розшуковими підрозділами розуміє основану на законі та злагоджену діяльність вказаних осіб і органів, спрямовану на розкриття злочинів і вирішення всіх подальших завдань їх розслідування та запобігання. На його думку, взаємодія може бути тимчасовою, епізодичною (пов'язаною лише з виконанням доручень слідчого по окремим епізодам справи) і постійною (здійснюється про-

тягом усього процесу розслідування щодо кримінальної справи) [3].

Найбільш повно та ефективно взаємодія оперативних працівників і слідчих працівників досягається під час дотримання вироблених практикою і передбачених законом основних принципів. Значну увагу дослідженню основних принципів взаємодії приділяли такі вчені: Р.С. Белкін, Н.А. Громов, І.М. Гуткін, А.А. Чувілев та інші. До основних принципів взаємодії вони зараховували такі:

1. Дотримання законності.
2. Організуючу роль і процесуальну самостійність слідчого.
3. Злагодженість планування оперативно-розшукових заходів і слідчих дій.
4. Комплексне використання сил і засобів ОВС.
5. Персональну відповідальність і самостійність суб'єктів взаємодії.

Д.Й. Никифорчук виділяє основні форми взаємодії, в яких здійснюються процесуальні та оперативно-розшукові відносини оперативного підрозділу та слідчого, а саме:

- здійснення самостійно оперативними підрозділами оперативно-розшукових заходів і термінове інформування слідчого про результати;
- виконання оперативними підрозділами негласних слідчих (розшукових) дій і невідкладних слідчих дій за дорученням слідчого;
- виконання вимог слідчого щодо сприяння під час виконання ним слідчих (розшукових) дій відповідно до його доручень;
- виконання доручень на проведення слідчих (розшукових) дій в інших районах;
- виконання оперативними підрозділами запитів відповідних правоохоронних органів, запитів уповноважених державних органів, установ та організацій стосовно проведення оперативно-розшукових заходів;
- здійснення оперативними підрозділами розшуку обвинуваченого згідно з дорученням слідчого;
- участь спеціалістів правоохоронних органів у проведенні слідчих (розшукових) дій;
- проведення експертиз в експертних установах МВС України та КНДІСЕ;
- застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві

та проходять по кримінальному провадженню, що перебувають у провадженні слідчого;

- проведення оперативно-розшукових заходів щодо осіб, затриманих за вчинення злочину, та осіб, взятих під варту [4, с. 151–153].

О.В. Солодкий, розглядаючи питання взаємодії на стадії виявлення та документування злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним заволодінням транспортними засобами, на перший план висуває не процесуальні, а організаційно-тактичні форми взаємодії оперативного працівника та слідчого [5, с. 39–61], а саме:

- спільний аналіз і планування оперативно-розшукових заходів, спрямованих на розкриття цих злочинів із метою отримання в більшому обсязі оперативно-розшукової інформації;

- спільне планування дій оперативних працівників і слідчого з реалізації даних, отриманих оперативно-розшуковим шляхом;

- обговорення методів і характеру допитів осіб, які допитуються з використанням оперативної інформації;

- взаємодія з громадськими організаціями, адміністраціями установ та засобами масової інформації тощо з метою визначення джерел доказової та оперативно-розшукової інформації;

- спільне розроблення заходів щодо запобігання злочинам і профілактичних заходів щодо захисту різного роду об'єктів від злочинних посягань [6, с. 127].

Аналіз проблем отримання оперативно-розшукової інформації під час доказування свідчить, що початковий етап взаємодії збігається з проведенням попередньої оперативної перевірки, прийняттям рішення про початок кримінального провадження і початковим етапом розслідування – розкриттям злочину «по гарячих слідах», затриманням правопорушників і притягненням їх до відповідальності. При цьому початок взаємодії, як правило, ініціюється оперативним працівником і зумовлюється отриманням первинної інформації про задум злочину.

М.М. Башкірева стверджує, що загалом «всі дії слідчого і оперативного працівника на початковому етапі розслідування злочину значною мірою є розшуковими». Починаючи з моменту порушення кримінальної справи та розроблення первинних слідчих дій, слідчий повністю бере на себе організаційні функції керівника СОГ [7].

Матеріали дослідження свідчать, що під час визначення тактики документування злочинної діяльності взаємодія між оперативним працівником і слідчим має епізодичний характер, то з моменту початку кримінального провадження і його оперативного супроводження взаємодія повинна здійснюватися постійно.

У деяких випадках за наявності інформації про причетність затриманих осіб до декількох

злочинів доцільне об'єднання кримінальних проваджень в одне провадження і ухвалення рішення про створення слідчо-оперативної групи.

Під час розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних із незаконним заволодінням автотранспортними засобами та подальшим поверненням їх власнику за винагороду, значну роль відіграє керівник СОГ. Керівник СОГ, крім особистої участі в розслідуванні, повинен визначити пріоритетні напрями діяльності групи та координувати дії кожного члена, здійснювати організаційне забезпечення та контролювати виконання визначеним планом слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів. Доцільно керівником СОГ призначити досвідченого слідчого, який має досвід розкриття та розслідування саме цієї категорії злочинів.

Поняття взаємодії оперативних і слідчих підрозділів діяльності з розкриття і розслідування злочинів законодавчо не закріплено, спільна погоджена діяльність перерахованих суб'єктів регламентується відомчими інструкціями [8].

Сьогодні неможливо уявити процес виявлення, розкриття та розслідування злочинів, де слідчий відсторонений від матеріалів, отриманих за результатами оперативно-розшукової діяльності. Злагоджене проведення слідчих дій і оперативно-розшукових заходів сприяє успішному розкриттю злочинів і викриттю осіб, які їх вчинили. Це положення знайшло своє відображення у Кримінально-процесуальному кодексі України. Наприклад, п. 2 ст. 40 КПК України визначено, що слідчий уповноважений:

- проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених цим Кодексом;

- доручати проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам. Тобто керівну роль слідчого визначено на законодавчому рівні [9].

П. 2 ст. 41 КПК України зазначає, що під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу набуває повноважень слідчого. Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою, звертатися з клопотаннями до слідчого судді або прокурора, підтримувати державне обвинувачення в суді.

Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

Слідчими діями є допити затриманих осіб, потерпілих, очевидців та інших осіб, які беруть участь у проведенні оперативно-розшукових заходів. Найбільш ефективною є двохетапна тактична схема проведення допиту затриманих

за незаконне заволодіння автотранспортними засобами:

1. Попереднє опитування затриманої особи найбільш досвідченими оперативними працівниками (можливо, в присутності слідчого);

2. Спільний допит затриманого слідчим та оперативним працівником [5, с. 131].

Р.С. Белкін зазначав: «Загалом, спільний допит сприяє вивченню рис особи, яка вчинила протиправне діяння, що необхідно для розкриття злочину, отримання доказів, висунення обґрунтованих версій, обрання найбільш ефективної тактики розслідування, надання в процесі розслідування виховного впливу, виявлення конкретних причин і умов вчинення злочину».

З метою розкриття та розслідування злочинів щодо незаконного заволодіння автотранспортних засобів із метою отримання викупу злочинцями за подальше їх повернення власникам на початковому етапі особливу роль під час взаємодії набуває інформаційний обмін між оперативним працівником і слідчим. На початковому етапі проводяться активні невідкладні слідчі дії та ОРЗ як інформаційний фундамент подальшого розкриття та розслідування злочину.

Отже, взаємодія особливо важлива на етапі оцінки оперативно-розшукової інформації про протиправну діяльність цих злочинних угруповань із метою планування відповідних першочергових (початкових) заходів.

Література

1. Лізогубенко Є.В. / Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів у розкритті та розслідуванні злочинів [Електронний ресурс] / Є.В. Лізогубенко // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. – Київ, 2009. – № 20. – С. 36–37. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/bozk/2009_20.

2. Криминалістика: учебник для вузов МВД России. – Т. 2. Техника, тактика, организация и методика расследования преступлений / Под ред. Р.С. Белкина, В.Г. Коломацкого, А.Г. Филиппова. – Волгоград, ВСШ МВД России, 1994. – С. 330.

3. Криминалістика: учебн. пособие. / Отв. ред. Н.П. Яблоков. – 2-е изд., перераб. і доп. – М.: «Юрист», 2002. – С. 363.

4. Никифорчук Д.Й. Проблемні питання взаємодії в розкритті злочинів / Д.Й. Никифорчук // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): наук.-практ. журнал МВС України*. – 2002. – № 2.

5. Солодкий О.В. Организация борьбы органов внутренних дел с кражами автотранспорта, совершаемых с целью вымогательства организованными преступными группами): дисс. ... канд. юрид. наук. / О.В. Солодкий. – Калининград, 2004. – 186 с.

6. Бедняков Д.И. Непроцессуальная информация и расследование преступлений. / Д.И. Бедняков. – 1991. – С. 80.

7. Башкирева Н.Н. Особенности раскрытия и расследования преступлений в сфере криминального автотранспорта (по материалам приграничных регионов):

дисс. ... канд. юрид. наук. / Н.Н. Башкирева. – Калининград, 2001. – 173 с.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекси України: Кодекс: від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (за змінами та доповненнями станом на 8 жовтня 2016 р.) // *Відомості Верховної Ради України*. – № 9–10.

9. Наказ МВС України: від 14 серпня 2012 р. № 700 «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень».

10. Витяг з наказу Генеральної Прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України: від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні».

11. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів при розслідуванні злочинів у сфері господарської діяльності: матер. Міжнар. постійно діючого наук.-практ. семінару (13 листопада 2008 р.) / Держ. податк. адмін. України [та ін.]. – Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2009. – 534 с.

Анотація

Саковський А. А. Взаємодія слідчих з оперативними підрозділами та іншими службами Національної поліції на етапі документування фактів незаконного заволодіння автотранспортними засобами. – Стаття.

У статті розкрито основні засади взаємодії оперативного працівника та слідчого на початковому етапі розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом із подальшим вимаганням у власника грошових коштів за його повернення.

Ключові слова: незаконне заволодіння АМТ, взаємодія, слідчо-оперативна група, вимагання.

Аннотация

Саковський А. А. Взаимодействие следователей с оперативными подразделениями и другими службами Национальной полиции на этапе документирования фактов незаконного завладения автотранспортными средствами. – Статья.

В статье описаны некоторые аспекты взаимодействия оперативного сотрудника и следователя на начальном этапе расследования незаконного завладения транспортным средством с дальнейшим вымогательством у владельца денежных средств за его возврат.

Ключевые слова: незаконное завладение АМТ, взаимодействие, следственно-оперативная группа, вымогательство.

Summary

Sakovskiy A. A. Interaction of investigators with operational units and other services of the National Police at the stage of documenting the facts of illegal taking over by means of motor vehicles. – Article.

The article outlines the main principles of interaction between the operational officer and the investigator at the initial stage of the investigation of the illegal possession of the vehicle, and further extortion of the money owner for his return.

Key words: illegal acquisition of АМТ, interaction, investigation-operational group, extortion.